

Ingeborg Weber-Kellermann, Die deutsche Familie. Versuch einer Sozialgeschichte, Suhrkamp, Frankfurt 1974, 272 str.

Ingeborg Weber-Kellermann, Die Familie. Geschichte, Geschichten und Bilder, Insel Verlag, Frankfurt 1976, 347 str.

Ove dvije knjige predstavljaju zanimljiv izdavački ali i znanstveni pothvat. Prva je malena i gotovo neugledna (džepni format, mekani uvez), druga je luksuzna (format 22×29, tvrdo ukoričena, 363 ilustracije). Zasnivaju se na identičnom tekstu, a između pojave prve i druge protekle su dvije godine. Pa kako je tekst jednak u obje knjige, upoznat ćemo se najprije s njime.

Ingeborg Weber-Kellermann polazi od u biti strukturalističke pretpostavke o srodstvu kao biološkom sustavu krvne povezanosti koji tijekom ljudske povijesti postaje socijalnim sustavom ljudskih veza. Taj sustav odnosa povezuje srodnike među sobom ali ih u isto vrijeme povezuje i s okolinom. U istraživanju obitelji njena je misao vodilja izražena ovako: »Taj se sustav u povijesnoj mnogostrukosti oblikuje kao kulturna tvorevina obitelji. Njene brojne funkcije u radu i privređivanju, u pravu i kulturi, njene zadaće kao odgojne instance i kao mjesta socijalizacije nisu nikakve primarne biološke dastosti, nego se one mijenjaju s općim društvenim razvojem. Obitelj stoga nije bitno antropološki uvjetovana, nego je ona povijesno određen društveni oblik«. (str. 17).

Citat koji sam navela posljednji je odlomak uvoda u ovu knjigu, koja je napisana dosljedno u skladu s time. Autorica obrađuje ova bitna pitanja: ekonomsku strukturu i socijalnu funkciju roda u ranoj povijesti; »veliku obitelj« u kršćanskom srednjem vijeku i u početku novoga vijeka; obitelj kao mjesto proizvodnje; »inokosnu obitelj« 19. stoljeća; obitelj i politiku porodice u vrijeme nacionalsocijalizma i, napokon, suvremenu obitelj.

Ne možemo reći da je ta knjiga prava etnologija obitelji. U trenutku nastanka

prve, male knjižice, tekst je bio tek nacrt jednog iscrpnog pregleda povijesnih uvjetovanosti promjenljivih obiteljskih funkcija i promjenljive uloge obitelji u povijesti Njemačke.

No između izdanja male knjižice i velike luksuzne ilustrirane knjige dogodio se sustavni istraživački rad, koji još uvijek ne daje sintetiziranu modernu etnologiju obitelji ali je vrlo uvjerljivo ilustrira. U razdoblju između dvaju izdanja prikupljen je opsežan ilustracijski materijal, tako da se velika knjiga ne može samo čitati, nego se moraju gledati slike koje razvijaju film povijesti obitelji i obiteljskih odnosa s prikazom cjelokupnog materijalnog povijesnog konteksta. Osim toga, kao ilustracija služe i odlomci iz literature danog vremena, koji nadopunjuju ili dokumentiraju polaznu hipotezu.

Malo koje područje etnološkog istraživanja plaćalo je tako težak dug shvaćanjima istraživača kao što je to bilo s obitelji: i najdobronamjerniji istraživači obiteljskih odnosa najčešće su i najradije u obitelji tražili i nalazili neke potvrde svojih, suvremenih stanja i vrednota. Obiteljske su odnose razumijevali duhom svoga vremena a ne duhom vremena u kojem su oni postojali. A obitelj je uvijek bila onakva kakva je društvu bila potrebna ili bolje reći kakva je u danoj društvenoj formaciji bila moguća. Feudalni je agrar živio na višku što ga je proizvodila obitelj koja je ujedno bila i ekonomska proizvodna a nipošto sentimentalna organizacija. Živeći na razini gole egzistencije i okupljajući mnogo ruku, takva je obitelj hranila feudalnu nadgradnju. Industrijsko društvo nastat će u uvjetima teške eksploatacije muškaraca, žena, djece. Oslobođeni složenih rodbinskih veza i odvojeni od kuće, u kojoj će odsad samo prenoćiti, oni će »najbolje« raditi. U isto vrijeme postojat će i drugi tip obitelji: to je građanska obitelj, koja crpi moć i ugled iz ekonomske funkcije i društvene uloge glave obitelji: muškarca, oca. Toj ulozi podređena je žena u kuhinji, crkvi i s djecom (u njemačkom je to formula 3K: Küche, Kinder, Kirche), gradeći sentimentalnu sliku skladnog braka poslovnog čovjeka. Povijest o-

bitelji, kako je gleda I. Weber-Kellermann, usko je povezana s poviješću položaja žene.

Socijalna povijest obitelji jest povijest načina kako se obiteljska ljudska zajednica prilagođuje društvenim pravilima. U pojedinim povijesnim razdobljima ta su pravila nastajala pod utjecajem različitih kulturnih sustava normi i običaja. Pridonosila im je i obitelj vlastitim svojim pravilima kao i kulturnim objektivacijama koje je prikazuju. »U dijalektičkom procesu«, kaže I. Weber-Kellermann, »ti fenomeni nadgradnje, ponekad kao rješenja posebnih društvenih problema, postaju i sami socijalnim činjenicama, koje opet djeluju na osnovicu društvenog sustava. Istraživanje takvih procesa pripada djelokrugu evropske etnologije« (str. 8).

Ova postavka čini se posve apstraktnom. I. Weber-Kellermann realizira je istražujući njemačku obitelj različitih društvenih klasa u različitim historijskim razdobljima. Kako joj to konkretno uspijeva, pokažimo na primjeru »inokosne« obitelji 19. stoljeća: autorica najprije daje uvid u društvene procese započete francuskom i industrijskom revolucijom. Zatim se osvrće na građansku obitelj i njene tabue. Posebno prikazuje položaj i ulogu služavke u građanskoj obitelji. Usporedo s građanskom obitelji ona će odvojeno analizirati radničku i odvojeno poljoprivredničku obitelj, a poglavlje završava uviđom u kretanja u ženskom pokretu. Kao građa koja će popuniti informacije ili kao »objektivacija« koja sa svoje strane utječe na sam fenomen u ovom će slučaju služiti etnološki kompleks pojava oko svadbe i svadbenih običaja. Svadba i svadbeni običaji nekad su bili središnjim dijelom etnološkog istraživanja obitelji: sada oni dobivaju gotovo marginalno mjesto. Ali mi svadbu i svadbene običaje počnemo posve drugačije razumijevati: to nisu više puke etnološke bizarnosti i podloga za budući folklorizam. Vidimo da su to odgovori vremena na temu brak i obitelj. Razumijevamo ih doista kao objektivacije vrednota i duha nekoga konkretnoga vremena. Shvaćamo međutim i to da ovako zacrtana etnologija obitelji iziskuje vrlo precizna po-

vijesno-kulturna istraživanja. Prva od ovih dviju knjiga dobar je nacrt za takva istraživanja. Druga je jedna od mogućih varijanti pristupa i obrade.

Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN

Helge Gerndt, Vierbergelauf.

Gegenwart und Geschichte eines Kärntner Brauchs, Geschichtsverein für Kärnten, R. Habelt Verlag—Bonn, Klagenfurt 1973, 239 str. + 24 table.

»Vierbergelauf« je ophod koji obuhvaća četiri kapele, odnosno crkvice na četiri međusobno bliska brijega u Koruškoj. Ophod je opisan u kronici korušskog povjesničara M. Gotharda Christalnicha godine 1578. Ima, dakle, svoju povijest, pa nije čudno što su se etnolozi njime često bavili. Uz to je neki pisac, u romantičarskom nadahnuću, postavio hipotezu o kontinuitetu sve do keltskog doba. I čim je ta hipoteza napisana, ona je također postala sastavnim dijelom običaja: mnogi su počeli vjerovati u njegovu tisućljetnu tradiciju.

Suvremenom njemačkom etnologu Helgeu Gerndtu »Vierbergelauf« je poslužio za empirijsko istraživanje i za teorijsku raspravu o običajima koja nadmašuje uobičajene radove o tim fenomenima.

Osnovno pitanje koje je Gerndt sebi postavio jest pitanje o smislu: »Da li je uopće moguće toliko trajanje predaje? Čini se da su ljudi obvezni prema jednoj kulturi koja je minula prije gotovo dvije tisuće godina i zašto je to tako? Prema kojim oblicima osjećaju obavezu, s kakvom sviješću poduzimaju to hodočašće? Kako se usklađuje taj običajni život, tako čudnovat vanjskim promatračima, sa svakodnevnicom? Što njima znači povijest, dohovina, zajednica? Kako se svi ti faktori subjektivnog mišljenja stapaju s psihičkim potrebama i kojejim drugim u svakodnevnom životu?« (str. 13).